

Рецензія

доктора економічних наук, професора,

Омельяненко Віталія Анатолійовича

на дисертацію Івченка Анатолія Григоровича

«Економічні стратегії безпекоорієнтованого розвитку підприємств в

Україні», подану на здобуття ступеня доктора філософії

зі спеціальності 051 Економіка

Актуальність теми наукового дослідження зумовлена тим, що у сучасних умовах для забезпечення стійкості та конкурентоспроможності підприємств необхідно розробляти економічні стратегії, що враховують безпекові аспекти як на коротко-, так і на довгострокову перспективу. Важливим є також підготовка підприємств до поствоєнного відновлення економіки, де вони відіграватимуть ключову роль у відновленні інфраструктури та виробничих процесів. Додатково, підприємства, що прагнуть інтеграції в міжнародні ринки, повинні бути здатними управляти ризиками, аби залучати інвестиції та підтримувати довіру партнерів. Сучасні глобальні виклики, такі як кібербезпека, зміни клімату та енергетична нестабільність, вимагають від бізнесу нових підходів до управління загрозами. Окрім цього, зростають очікування суспільства щодо соціальної відповідальності бізнесу, включаючи турботу про безпеку працівників і навколишнього середовища. Врахування безпекових аспектів в економічних стратегіях дозволяє підприємствам відповідати на ці виклики та забезпечувати сталість розвитку в умовах невизначеності. У цьому контексті актуальність рецензованого дослідження Івченка А.Г. «Економічні стратегії безпекоорієнтованого розвитку підприємств в Україні» не викликає сумнівів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами, планами.

Дисертаційна робота є складовою частиною комплексного дослідження кафедри бізнес-економіки та адміністрування Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка «Інноваційні стратегії

управління бізнес-процесами суб'єктів підприємництва» (номер державної реєстрації №0121U109191, 2021-2025 рр.). В межах теми автором сформовано теоретичний базис розроблення економічних стратегій безпекоорієнтованого розвитку підприємств.

Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації.

Грунтовний аналіз дисертаційної роботи виявив, що дослідження окресленої проблеми є цілісним, системним і повним, оскільки автором розроблено теоретико-методичні засади розроблення економічних стратегій безпекоорієнтованого розвитку підприємств на підставі сформованого теоретичного базису, результатів аналізу умов та передумов такого типу розвитку підприємств в національній економіці, сукупності концептів та компонентів розроблення економічних стратегій безпекоорієнтованого розвитку підприємства, використання сформованого інструментарію їхнього розроблення та реагування на загрози безпекоорієнтованому розвитку.

Дисертантом удосконалено структурування умов безпекоорієнтованого розвитку підприємств на рівні національної економіки. На відміну від попередніх підходів, автором виділено та описано інституційні та феноменологічні умови, які суттєво впливають на процес безпекоорієнтованого розвитку. Це дозволяє більш глибоко зрозуміти, як різні аспекти національної економіки впливають на безпеку та розвиток підприємств, забезпечуючи ґрунтовну основу для подальших досліджень та практичних розробок у цій сфері.

Крім цього, дисертантом удосконалено методичні засади оцінювання передумов безпекоорієнтованого розвитку підприємств. На відміну від наявних підходів, автором запропонована модель оцінювання передумов, яка включає матрицю аналізу передумов і детальний опис кожного з її квадрантів. Впроваджено правила та висновки для інтерпретації значень узагальнюючого показника оцінки передумов, що дозволяє більш точно та об'єктивно оцінювати стан підприємства з точки зору його готовності до безпекоорієнтованого розвитку.

У процесі роботи дисертантом вдосконалено терміносистему теорії економічного розвитку, а саме уточнено зміст поняття «безпекоорієнтований розвиток підприємства». Відмінністю цього визначення, на відміну від попередніх, стало формування простору смислів на основі комбінування контекстів розвитку підприємства, контекстів його економічної безпеки, а також метафоричного сприйняття підприємства. Це дозволило дисертанту встановити, що економічна безпека повинна бути визнана пріоритетною метою розвитку підприємства, що є суттєвим внеском у розвиток терміносистеми.

Також автором було удосконалено інструментарій розроблення стратегій безпекоорієнтованого розвитку підприємств. На відміну від існуючих підходів, запропонований компонентний підхід передбачає виділення ключових компонентів стратегії, таких як співконкуренція, модель PARTS, сценарії зміни елементів стратегії та способи реагування на загрози розвитку підприємства. Дисертантом наповнено ці компоненти конкретним змістом, що дозволило їх поєднати в єдину, гнучку та адаптовану до змін стратегію. Це перетворює стратегію з статичного плану дій у динамічну комбінацію компонентів, яка може змінюватися як на етапі розроблення, так і під час реалізації, підвищуючи гнучкість та ефективність її впровадження.

Крім того, дисертантом вдосконалено інструментарій для безпекоорієнтованого розвитку підприємств, призначений для реагування на загрози на рівні національної економіки. Це досягнуто через формування сукупності способів реагування на загрози, детальний їх опис та визначення придатності кожного способу для відповідного типу загроз. Це дозволило автору операціоналізувати положення теоретичного базису щодо розроблення економічних стратегій безпекоорієнтованого розвитку підприємств, забезпечуючи практичні інструменти для реалізації стратегії в умовах динамічних змін та загроз.

Нові факти, одержані здобувачем. Задля досягнення поставленої мети Івченко А.Г. визначає і розв'язує конкретні науково-дослідницькі завдання в

межах обраної проблематики.

Наукова новизна рецензованого дослідження є беззаперечною, оскільки автором сформовано теоретичний базис для розроблення економічних стратегій безпекоорієнтованого розвитку підприємств, в якому ключовими елементами виступають їхня взаємопов'язаність та взаємозумовленість, що дозволяє індивідуалізувати створення стратегії для конкретного підприємства, зберігаючи при цьому її загальну орієнтацію. Базис побудований на основі чітко визначеної сутності стратегії у рамках різних шкіл стратегічного управління, сформульованих аксіом та визначених концептів для її розроблення. Особлива увага приділяється цільовій типізації безпекоорієнтованого розвитку підприємств та його векторів, які пов'язуються з можливостями підприємства, що входять до складу передумов такого розвитку.

Автором проведено структурування передумов безпекоорієнтованого розвитку підприємств, яке, на відміну від існуючих підходів, включає виділення можливостей і загроз для такого типу розвитку на рівні національної економіки, а також визначення їхньої природи та складу. Кожна з цих можливостей і загроз детально описана як складова передумов безпекоорієнтованого розвитку підприємств. Додатково, автор визначає поняття розвитку підприємства як ключове поняття дослідження, формуючи його семантичне поле та піраміду змісту терміну «розвиток підприємства». Це дозволяє висвітлити природу розвитку підприємства на основі його контекстів, що, окрім положень теорії економічного розвитку, створює гносеологічні основи для визначення змісту поняття «безпекоорієнтований розвиток підприємства».

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, опублікованих працях. На основі аналізу тексту дисертаційної роботи можемо зробити висновок щодо обґрунтованості її наукових положень і висновків. Цілком релевантними вважаємо застосовані методи наукового пошуку, а саме: загальнонаукові

методи, прийомі принципи наукового пізнання, основні методологічні підходи (системний, процесний і ситуаційний), сценарний та феноменологічний підходи, фундаментальні положення теорії економічного розвитку, теорії організації, стратегічного управління підприємством, конкуренції, економічної безпекології, діалектики, конвенціоналізму. контекстуальний підхід, індексний метод, критеріальний аналіз, метод порівняння, причинно-наслідковий аналіз, економіко-математичне моделювання, матричний метод, конструктивний та компонентний підходи, шкалювання, метод поля сил за К. Левіном, метод аналізу ієрархій за Т. Сааті, метод експертних оцінок, графічний та табличний методи, кола Венна, сценарний аналіз.

Вагомою є апробація результатів дисертаційного дослідження на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Пріоритети розвитку фінансів, менеджменту та маркетингу: традиції, моделі, перспективи» (м. Київ, 2023 р.), «Сучасні тенденції та перспективи розвитку економіки, фінансів, обліку та права» (м. Кременчук, 2024 р.), «Обліково-аналітичне та організаційно-економічне забезпечення розвитку регіону» (м. Київ, 2024 р.), «Сучасні теорія і практика менеджменту та бізнес-адміністрування» (м. Черкаси, 2024 р.), «Пріоритети розвитку фінансів, менеджменту та маркетингу: традиції, моделі, перспективи» (м. Київ, 2024 р.).

Значення для науки і практики отриманих результатів. Дисертаційна робота Івченка А.Г. містить раніше незахищені положення, а обґрунтовані результати розв'язують актуальну проблему. Практичне значення одержаних результатів дослідження визначається можливістю використання представлених положень, висновків і рекомендації при розробленні економічних стратегій безпекоорієнтованого розвитку підприємств.

Оцінка змісту та завершеності дисертації. На позитивну оцінку заслуговує ступінь обґрунтованості наукових положень та висновків. Їхня достовірність та новизна підтверджуються конкретним змістом та

результатами дослідження. У вступі дисертаційної роботи чітко окреслено науковий апарат дослідження, мета і завдання узгоджені зі структурою та висновками роботи. Загальні висновки є вмотивованими, ґрунтуються на результатах, викладених послідовно в трьох розділах дисертаційної роботи, розкривають зміст проведеного дослідження й узгоджуються з окресленими у вступі завданнями. Означене засвідчує той факт, що мета кваліфікаційної праці досягнута. Додатки суттєво доповнюють основний зміст дисертації.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. У цілому позитивно оцінюючи здобутки дисертанта, вважаємо за доцільне висловити в дискусійному плані деякі зауваження та побажання:

1. Недоліки характеристики векторів забезпечення безпекоорієнтованого розвитку підприємства включають її недостатню адаптивність до швидко змінюваного ринкового середовища, що може знизити ефективність реалізації стратегій. Також модель не враховує зовнішні загрози, які можуть суттєво впливати на розвиток підприємства. Важливою проблемою є обмежене розуміння стейкхолдерів, оскільки не всі їх інтереси та впливи враховані, що може призвести до непередбачених наслідків у процесі реалізації безпекоорієнтованого розвитку.

2. Недоліком науково-методичного підходу щодо визначення потреби у ресурсах різного виду під час використання принципів способів реагування на загрози, які негативно впливають на безпекоорієнтований розвиток підприємства (табл. 3.17), є те, що він може бути надто узагальненим і не враховує специфіку різних типів загроз, зокрема, як окремі ресурси можуть бути використані у поєднанні для більш ефективного реагування. Наприклад, можливі взаємодії між фінансовими і людськими ресурсами, або ж роль технологічних інновацій залишається поза увагою. Окрім того, для деяких стратегій, таких як релокація або аутсорсинг, не завжди достатньо лише аналізу ресурсів без врахування геополітичних або ринкових умов.

Повнота викладення матеріалу дисертації в наукових публікаціях. Основні результати дослідження опубліковані в 11 наукових працях, серед

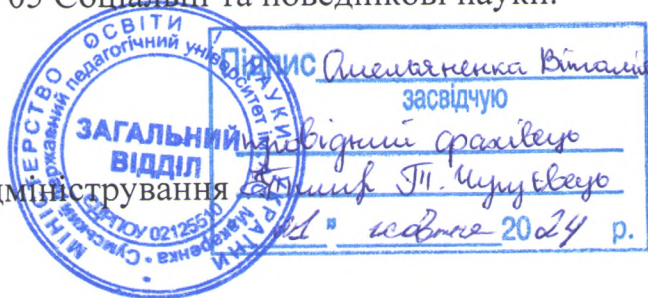
яких 6 статей у наукових фахових виданнях, 5 публікацій у матеріалах наукових конференцій. Аналіз наукових робіт здобувача, зазначених у списку опублікованих праць за темою дисертації, дає можливість стверджувати, що представлені роботи повною мірою відображають основні положення та висновки дослідження.

Висновок про відповідність кваліфікаційної наукової праці чинним вимогам. Дисертація Івченка Анатолія Григоровича «Економічні стратегії безпекоорієнтованого розвитку підприємств в Україні», подану на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 051 Економіка є актуальним, самостійним, завершеним науковим дослідженням, що має наукову новизну, теоретичне і практичне значення.

Результати дисертаційного дослідження засвідчили успішність вирішення поставлених завдань, основні положення дисертації мають наукову новизну і пройшли достатню апробацію. Зміст роботи повністю відповідає спеціальності 051 Економіка. Викладене вище дозволяє зробити висновок про те, що дисертація Івченка Анатолія Григоровича «Економічні стратегії безпекоорієнтованого розвитку підприємств в Україні» є самостійним завершеним дослідженням, що відповідає чинним вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор Івченко Анатолій Григорович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 051 Економіка галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

Рецензент:

професор кафедри бізнес-економіки та адміністрування
Сумського державного педагогічного
університету імені А.С.Макаренка,
доктор економічних наук, професор

Віталій ОМЕЛЬЯНЕНКО